

Haridus- ja Teadusministeerium
hm@hm.ee

Teie 20.06.2024

nr HTM/24-0672/-1K

Meie 16.08.2024

nr 1-12/782-2

**Arvamus keeleseaduse
väljatöötamiskavatsusele**

Austatud haridus- ja teadusminister

Täname võimaluse eest kaasa mõelda keeleseaduse (KeeleS) väljatöötamiskavatsuses (VTK) tõstatatud teemadel. Toetame eesmärki analüüsida keelevaldkonna ajakohaseid vajadusi ning leida sisuka ja kaasava arutelu tulemusena häid lahendusi.

Tutvusime VTK-ga ning teeme selle kohta järgnevad tähelepanekud ja ettepanekud.

1. Toetame murdekeelega seonduva väärtustamist. Eestis kõneldavad murdekeeled on kogukonna kultuurilise identiteedi nurgakivi ning vajavad seetõttu ennekõike kogukonna enda, aga ka riigipoolset väärtustamist ja tuge. Leiame, et õige on VTK-s välja pakutud lähenemine – parandada olukorda mitteregulatiivsete vahenditega. Toetame ettepanekut koostada murdekeelte toetuseks tegevuskava, kuhu koondada eri ministeeriumite tegevused, ning moodustada komisjon, kes tegevuskava täitmise eest vastutab. Samuti tekib riigil terviklikum ülevaade nii praegu pakutavatest toetusmeetmetest kui ka edasistest vajadustest.
2. Toetame VTK argumente, mis põhjendavad, miks ei ole vaja määratleda piirkonnakeele mõistet seaduses.
3. Võimalusel võiks analüüsida, kuidas õpetatakse piirkondlikke keelekujusid alushariduse ja põhihariduse tasemel. VTK-st selgub, et noorte seas on murdekeelte kõnelejaid vähem. Leiame, et õigus murdekeelt õppida ei pruugi olla tagatud, kui see ei kajastu õppekavas.
4. KeeleS § 4 lõikes 3 sätestatakse suunis, et tekstides, millel pole kohustust kohaldada ametlikku keelekasutuse nõuet, tuleb järgida keelekasutuse hea tava. Palume selgitada, millise keelenormi alusel hakatakse hindama riigieksameid. Kas hea tava alusel? Lisaks tekib küsimus, kuidas kontrollitakse tekste, millele kohaldub normatiivne keelekasutus. Samuti küsimus sellest, kas muudatuse mõjul muutub keeleteoimetaja töö või ametikoht kohustuslikuks.
5. VTK punktis 4.2 on kirjas: „Puudub regulatsioon keeleandmestike kogumiseks (isikuandmete kogumise ja töötlemise lubatavus) keeletehnoloogiaalaseks arenguks. Testide andmekogusse soovitakse luua võimalus koguda eksamisooritaja helisalvestisi, mida oleks võimalik kasutada edasises teadustöös ja tehnoloogia arengus, aga puudub õiguslik alus kogutud helisalvestisi teise baasi üle kanda ja neid teisel eesmärgil töödelda.“ Leiame, et salvestiste kogumine, analüüs ja andmetöötlus on igasuguse teadustöö läbiviimise teemad. Seetõtu palume analüüsida, kas küsimus puudutab kitsalt vaid keelevaldkonda või on tegemist laiemalt teadustööde eetika ja andmehalduse küsimusega, mis tuleks lahendada laiemalt kui vaid kitsalt keeleandmestiku kontekstis.

6. VTK-s on kirjas: „Eesmärk on vähendada eesti keele oskusega inimeste arvu Eesti ühiskonnas“. Teeme ettepanek sõnastada lause mõte ümber negatiivsest positiivseks nii, et eesmärk on parandada keeleoskust ja suurendada keeleoskajate osakaalu.
7. VTK järgi: „Hinnanguliselt on tööhõives ca 43 000 isikut, kes ei oska üldse eesti keelt (Statistikaamet 2023), nende hulgas ka sektorid, kus eesti keele oskusele nõudeid pole seatud“. Leiame, et seaduse sihikul peaks siiski olema vaid selliste isikute keeleoskus, kes töötavad normeeritud keeleoskustasemega töökohal. Teiste inimeste keeleoskus ja keelte kasutamine võiks olla vaba.
8. VTK-s on kirjas: „Lisaks liiguvad töötajad ühe tööandja juurest teise juurde ning katkenud keeleõppega alustatakse siis uuesti, kusjuures eesti keele oskus ei parane, vaid vahetatakse tööandjaid. Lahendus võiks olla tõhusam ja süsteemsem järelevalve, mis võimaldavad nii tööandjatel tugevamalt nõuda kui ka riigil kontrollida aktiivse eesti keele õppe tulemuslikkust“. Leiame, et keeleõppe süsteemse ülesehituse puudumist ei pruugi korvata järelevalvega. Keeleõppe süsteemse ülesehituse ja standardiseerimise vajadusest on räägitud aastaid.
9. Palume VTK punkti 5.4 juures täpsustada, mida peetakse silmas välissuhtluse all. Kas see on asutuseväline riigisisene suhtlus, suhtlus rahvusvaheliste partneritega või midagi muud?
10. Palume kaaluda, kas on vaja analüüsida ka õppematerjalide, sh e-õppe ning keeleõpetajate ja metoodikate arenduse vajadust.
11. VTK punkti 9.2 juures tehakse ettepanek tõsta sunniraha ja karistuse määrasid. Palume veel kord kaaluda muudatuse põhjendatust. Probleemikirjeldusest nähtub, et kuigi seaduses on võimalus määrata sunniraha 640 eurot, on inimestele rakendatud sunniraha keskmine määr 60 eurot. Leitakse, et sunniraha ei motiveeri eesmärki saavutama. Kuna sunniraha võib määrata korduvalt nii kaua, kuni Keeleameti määratud kohustus saab täidetud, võib piisata ka praegu kehtivast maksimaalmäärast. Seetõttu teeme ettepaneku sunniraha- ja väärtetrahvi määra mitte tõsta, vaid muuta Keeleameti tööpraktikat. Keelepoliitika ei peaks rakenduma mitte niivõrd riigi sunni-, jõu- ja karistusahvarduse tulemusena, vaid selgitamise, juhendamise, õpetamise jm mitteregulatiivse positiivse ja toetava tegevuse tulemusena.
12. Palume selgitada VTK üldeesmärki, kuidas on tagatud ettevõtlusvabadus ja rahvusvähemuste keelelised õigused ning kuidas seadus tagab võrdse kohtlemise olenemata keelest ja rahvusest.
13. VTK-s puuduvad võimalike riskide maandamise viisid. Kuidas keelenõuete karmistamine võib mõjutada neid majandussektoreid, kus valitseb tööjõupuudus.
14. VTK punktis 3.4 tehakse ettepanek korrigeerida § 35 lõige 1 sõnastust, et lisada sanktsioonid kirjakeele normi rikkumise eest. Soovitame siia lisada ka kontrollimehhanismid, et tagada kirjakeele normi järgimine.
15. VTK punktis 4.2 on kirjas, et KeeleS täiendatakse sätetega, mis võimaldaks andmekogude loomist ning keeleandmetike õiguspärasest kogumist. Samuti täiendatakse KeeleS sätteid valdkonna rahastuse reguleerimiseks. Peame oluliseks selgitada Eesti Keele Instituudi volituste piiritlemist keelepoliitilise kontrolli osas.
16. VTK punktis 7.4 tehakse ettepanek, et võõrkeelsete teoste esitamise takistamiseks lisatakse lõige: „Audiovisuaalse teose võõrkeelde dubleerimine on lubatud vaid lastele ja haridusliku sisuga teoste puhul.“ Palume täpsustada, kas piiratakse dubleeritud filmide näitamist, dubleerimist kui äritegevust või mõlemat. Dubleerimise piirang võib mõjutada ka filme, mis on juba mujal dubleeritud ning ettevõtteid, kes tegelevad selle teenuse pakkumisega (näiteks inglisekeelse filmi dubleerimine läti keelde Eesti postproduktiooni studios). Samuti võib see mõjutada vaegnägijate kultuuris osalemist. Nn festivalierandi säilitamine on meie hinnangul põhjendatud, sest kuigi subtiitrite tegemise protsess on lihtsustunud, ei ole masintõlke kasutamine kunstiteose puhul mõeldav, automaatne toimetamine teadaolevalt võimalik ning suurema kulukohad pole muutunud. Võimalik on täpsustada, millise kavandatud linastuste arvu korral on tõlke tegemine kohustuslik.

Leiame, et kaaluda tuleb ka seda, kas ettevõtjad peavad tagama eestikeelse tõlke igal üritusel (nt välisesineja kontsert). See võib osutuda ebamõistlikuks ja koormavaks. Seetõttu soovitame põhjalikult analüüsida, millised piirangud ja nõuded on õigustatud, realistlikud ja teostatavad, et säilitada tasakaal eesti keele kaitsmise ja ettevõtlusvabaduse vahel.

17. VTK punktis 6.1 on kirjas, et eesmärk on vähendada eesti keele oskusega inimeste arvu, kuid puudub konkreetne plaan ja meetmed keeleoskuse parandamiseks ja keeleoskajate osakaalu suurendamiseks tööturul. Soovitame lisada konkreetne plaan ja meetmed keeleoskuse parandamiseks ja keeleoskajate osakaalu suurendamiseks tööturul.

18. Ettepanekud täiskasvanute eesti keele õppe süsteemi korrastamisel:

- Lisada VV määrusesse „Ametniku, töötaja ning füüsilisest isikust ettevõtja eesti keele oskuse ja kasutamise nõuded“ punktid, mis sätestavad selged (toetus)meetmed tööandjatele, kellele esineb raskusi keeleoskuse nõuete täitmisel.

- Seada mõõdetavad eesmärgid keeleoskuse parandamiseks tööturul. Arendada välja ja rakendada meetmed, mis hõlmavad keeleõppe korraldamist töökohtadel. Näiteks toetada ja laiendada keeleõppe programme, mis toimuvad paralleelselt töötamisega.

- Perioodiliselt üle vaadata ja vajadusel ajakohastada keeleoskuse nõudeid, võttes arvesse tööturu vajadusi. Erilist tähelepanu pöörata sektoritele, kus on kasvanud vajadus eesti keele oskuse järele.

- Korraldada koolitusi ja teavituskampaaniaid tööandjatele ja töötajatele, et selgitada keeleoskuse nõuete olulisust ja nende täitmise võimalusi. Tööandjatele võiks pakkuda juhendeid ja parimaid praktikaid keeleõppe korraldamiseks.

- Kehtestada pikemad üleminekuperioodid uutele keeleoskuse nõuetele, et tööandjad ja töötajad saaksid nendeks valmistuda. Näiteks võiks üleminekuperiood olla kuni 3 aastat, et tagada sujuv kohanemine ja vähendada töötajate töölepingu ülesütlemissi keeleoskuse puudumise tõttu.

19. Seosed arengukavadega:

- Juhime tähelepanu sellele, et VTK-s puudub selge seos „Sidusa Eesti arengukavaga 2021–2030“, kus on lepitud kokku eesmärgid ja tegevussuunad muu emakeelega inimeste eesti keele oskuse, riigi ja kultuuriruumiga sideme suurendamiseks. Arengukava üleilmse eestluse teemaga seoses on kokku lepitud, kuidas edendada ja säilitada võõrsil eesti keelt ning laiendada seal eesti keele õppimise võimalusi. Palume tuua välja, kuidas kavandatakse muudatused toetavad kohanemise ja lõimumise ning üleilmse eestluse eesmäärke.

- Puudub viide Eesti keele strateegiale 2021-2035, millest otseselt tuleneb vajadus keeleseaduse muutmise järele. Eesti keele strateegias 2021-2035 püstitati eesmärk: „... on vaja tõsta eesti keele kasutuse prioriteetsust igapäevaelus, kus see on asunud selgelt taanduma.“ Sellest eesmärgist peab lähtuma ka keeleseaduse muutmine.

- Puuduvad viited seostele ka teiste arengudokumentidega ning kehtiva keeleseaduse toimeanalüüsile, millest peaksid välja kasvama muudatusettepanekud.

20. Palume lisada VTK väljatöötamisesse kaasatud osapoolte loetelu.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Heidy Purga
minister

Margit Siim 644 1431; margit.siim@kul.ee
Viivian Jõemets +372 5699 7410; viivian.joemets@kul.ee
Ivo Lille
Helen Kranich 628 2231; Helen.Kranich@kul.ee
Artjom Tepljuk 6282266; Artjom.Tepljuk@kul.ee
Karlo Funk +3725648 5966; karlo.funk@kul.ee